

TASI JÓZSEF

Az 1928-as Ady-röpirat

Adalékok a népi írók mozgalmának történetéhez

„IFJU SZIVEKBEN ÉLEK” RÖPIRAT[.] KIIDTA A HID, IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT 1000 MAGYAR DIÁK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL BUDAPESTEN, 1928 MÁJUS 19—20-ÁN RENDEZETT ADY ENDRE ÜNNEPSÉG ALKALMÁBÓL, KÉSZITETTE A „PHÓBUS” NYOMDA (BUDAPEST, VI. EÖTVÖS UCCA 31.) A CIMLAPOT DEX FERENC KÉPZŐMŰVÉSZ TERVEZTE

Ez a szöveg olvasható a röpirat kolofonján. Egészítsük ki. A 63 + [1] oldalas röpirat mérete 22 × 14,5 cm. Borítófedelén Dex Ferenc stilizált kopjafát ábrázoló linóleummetszetét találjuk. (A kopjafa Ady Endre első síremléke volt; csak 1930-ban került a költő sírjára Csorba Géza híres Ady-szobra.) A fehér alapon fekete nyomású kopjafa szimbolikus jelentést hordoz: virágok zsendülnek a kissé ferdén elhelyezett síremlékből, melyet sugaras „holdudvar” vesz körül; arra utalva, hogy a magyar ifjúság Ady Endre örököse, életművének folytatója. A metszet tartalmazza a röpirat címét is. Így: „Ifju szivekben élek... A címdalton remek tipográfiával megismétlődik a cím: IFJU SZIVEKBEN ÉLEK A MAGYAR FIATALSÁG HITVALLÁSA ADY ENDRE KÖLTÉSZEKÉNEK TÖRTÉNELMI TANULSÁGAI MELLETT[.] A „HID” KIIDÁSA AZ EGYETEMES MAGYAR IFJUSÁG KÖZÖS ADY ENDRE ÜNNEPSÉGE ALKALMÁBÓL BUDAPEST, 1928[.] A röpirat 60. oldalán közli, hogy „A kiadásért felel: Hajdú Dénes”, továbbá „A röpirat minden cikkéért írója felelős”.

Az 1928. május 19–20-i Ady Endre ünnepség előzményeit és történetét feldolgoztuk, megemlítve, hogy az erre az alkalomra kiadott röpiratot ketten szerkesztették: Hajdú Dénes és Balogh Edgár.¹ Utóbbinak még az ünnepség előtt el kellett hagynia Magyarországot — gyakorlatilag kiutasították —, azért nem szerepel neve a röpiratban.² Ugyancsak Balogh Edgár írja harminc évvel későbbi memoárjában, hogy ez a könyvecske lett „az új irányzat első gyűldéje”.³ Az „új irányzat” a népi írók mozgalma. Ismerkedjünk meg első antológiájukkal, a kötet korabeli visszhangjával és hatásával.

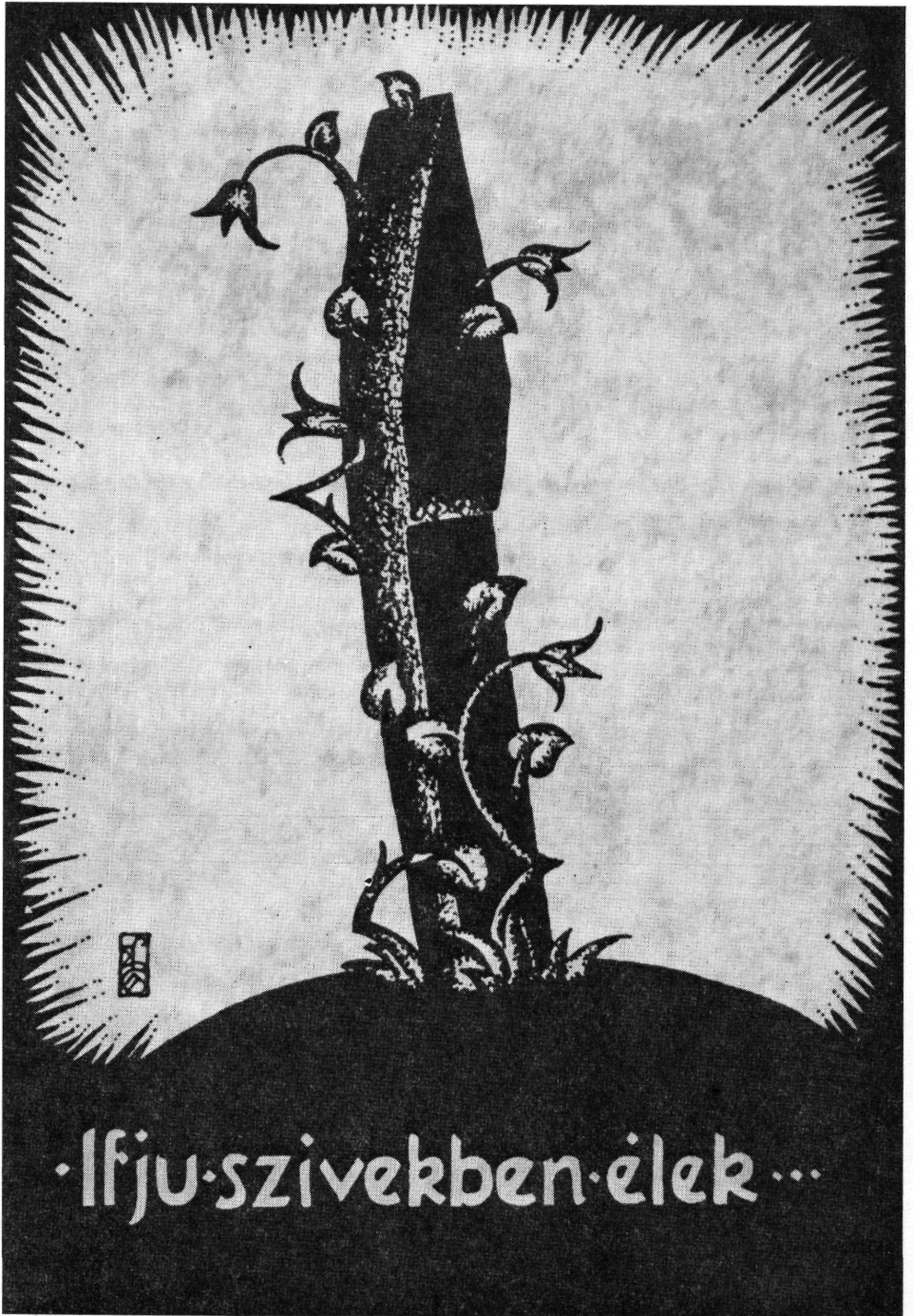
1. A röpirat

Balogh Edgár 1928. május 10. körül írt levelében beszámolt Győry Dezsőnek az Ady-ünnepség és a röpirat előkészületeiről. Kijelentette: „A röpiratban

¹ TASI József: *Ifjú szivekben élek. Adalékok a népi írók mozgalmának kezdeteihez.* Irodalomtörténet, 1980/4. sz. 1030—1043.

² BALOGH Edgár: *Hét próba. Egy nemzedék elindul.* Bp. 1965. 76.

³ BALOGH Edgár: I. m. 73.

Móricz Zsigmond cikke lesz a központ.”⁴ Ez úgy valósult meg, hogy *A költő és az ifjúság* című — a szerkesztők által nehezen vállalt! — cikke a könyvecske közepére került. Móricz Zsigmond ez írásában gúnyosan emlékezik meg a Kisfaludy Társaság „szent öregei”-ről, akik számára valahol a kiegyezés koránál megállt az idő, s irodalmi eszményképük a forradalmiságától megfosztott Arany és Petőfi.⁵

Ugyancsak Berzeviczy Albertékkal hadakozik a Bartha Miklós Társaság vitaestjeiről ismerős Makkai János — szélsőjobboldali alapállásból. Ezer diák adta össze filléreit, mondja Makkai, hogy az ünnepséget megrendezze s a röpirat szerzői is ingyen dolgoztak.

„És ez az ezer diák mind magyar diák. Ezek között nincs egyetlen zsidógyerek sem és egyiket se lehet azzal vádolni, hogy negyedik vagy hatodik gimnazista korában *kommunista* volt. Magyar fiúk ezek mind Kegyelmes Urak, akik éppen úgy érzik a fájdalmaikat ennek a szomorú magyar világnak, mint Önök, de nemcsak búsulnak, hanem látnak is már, szemével a huszadik század magyar gyermekének és jön, jön az idő, amikor akarni és tenni fognak.”

Ezután kijelenti, hogy e vitában nem csak irodalomról van szó.

„Az új magyar ifjúság Adyban első előfutárját látja a maga eszméinek, első szónokát az akaratanak és ha részben öntudat alatt is él benne mindez — ezért *nem lehet elkorbácsolni Ady mellől!*” Ady eszméi győzni fognak a politikában is. Adytól azt tanulták, hogy „... Magyarország a magyaroké és a magyar faj hegemoniáját kell diadalra vinni benne. Azt tanultuk, hogy a jövődőt a magyar parasztból, munkásból és a középosztály magyar elemeiből kell újjáépíteni. [. . .] Az akarunk lenni, ami az ifjú törökök a saját hazájukban, az ifjú olaszok az Unita Itáliában és az ifjú angolok a múlt század második felében.”

Makkai János „pártprogramot” is ad: „A mi ifjúságunk igenis néphegemoniájú új Magyarországot akar, magyar népkultúrával és új lehetőségekkel. A mi ifjúságunk szociálisan rendezett Magyarországot akar. *Kevesebb nagybankot, kisebb kapitalizmust, kevesebb tízezer holdas birtokot, kevesebb anakronizmust, de magyarabb értelmiséget, több munkáslakást, nagyobb munkabért, több kisbirtokot és több magyar falut.* Mi azt akarjuk, hogy minden magyar akarat és minden erő kizáróan ezeket a belterjes magyar célokat szolgálja.” Ady és társai elbuktak, mert a próféták csak Kánaán kapujáig vezethetik a népet. Az ország elfoglalása az új nemzedékre vár. „Még néhány év: és *győzni fog az Ifjú Magyarország!*”⁶ [A szerző kiemelései.]

A röpirat vezető helyére Szabó Dezső írása került: *A jövő felé.* E rendkívül tömör, mindössze két oldalas tanulmányban programot ad a „tulajdonképpen Magyarország” ifjainak és az „egyetemes, bárhol élő magyar ifjúságnak.” Mindkét csoportnak a demokráciát hirdeti — a maga sajátos értelmezésében.

A magyarországi fiatalság feladata ezek szerint: „Megvalósítani a magyar paraszt, magyar munkás, magyar középosztály: a dolgozó Magyarország hatalmasan megszervezett demokráciáját, amely minden elődsiséget, minden kiváltságot kiirt.” Ezt új honfoglalásként képzelem el, mely után „az egyenlőség jogán hív minden fajú munkát, tehetséget, jóakaratot a magyar nyelv és magyar

⁴ TASI József: I. m. 1036.

⁵ *Ifjú szívekben élek. A magyar fiatalság hitvallása Ady Endre költészetének tanulmányai mellett.* [Szerk. BALOGH Edgár—HAJDU Dénes.] Bp. 1928. A „Híd” kiadása, 39—42. L. még MÓRICZ Zsigmond: *A tegnapnak senki sem dalol.* Magyarország, 1928. május 20.

⁶ MAKKAJ János: *Győzni fog az ifjú Magyarország!* Ifjú szívekben élek, 28—31.

történelmi munka nagy emberi egységébe.” A magyar állam vezetéséből ki kell zárni minden felekezeti érdeket s a német kultúra „beteg és elnyűgöző” befolyását.

A határainkon túli magyarság számára meg kívánja alapítani „a magyar nyelv és kultúra egyetemes szervezetét.” E minden ízében demokratikus szervezetben „a magyar látájner ifjúság együtt dolgozik a magyar falu és a magyar munkásság ifjaival.” Ehhez még hozzáfűzi: „A magyar kultúrának, mint az egész magyar életnek alapja: a magyar falu.”

A tervezett kultúrszervezet feladatai között elsőként a népi kultúrából való megújulást említi, majd a magyar nyelv régi és nagy alkotásainak propagálását végül a magyar kultúra feladatainak összefoglaló kidolgozását.⁷

A röpiratban még egy jelentős, programadó írást találunk, Kodolányi Jánosét. „Új szelek nyögetik az ős magyar fákat” — ezt az Ady-idézetet választotta tanulmánya címéül. Barátai felkérték, hogy írjon néhány sort a magyar falu bajairól. Kodolányi szerint jelenleg annak a megítélése is nehéz, hogy melyek a falu legsúlyosabb bajai:

„Egyik tábor azt vallja, hogy a kultúra színvonalának emelése automatikusan magával vonná a gazdasági bajok megoldását is, a másik viszont arra esküszik, hogy előbb a gazdasági kérdéseket kell kielégítően megoldani, hogy a kulturálisak is eltűnjenek. Jómagam — írja — szintén ezt az álláspontot vallom.” A népkultúra és -művészet meghatározása után az orosz nép példájára — vagyis a Szovjetunióra! — hivatkozik. „Egy kell csupán: a faji öntudatának teljességében levő, de gazdaságilag nyomorúságosan elbocsátott népet megszervezni úgy, hogy a termelés és fogyasztás egyenletes vérkeringése túlságosabb nívókülönbségek nélkül táplálja a nemzet testének minden egyes tagját s kizárja azt, hogy az életre hivatott emberek gyötrelmes robotban, a föld fölé görnyedve izzadják el minden életerejüket a mindennapi kenyér, — főleg mások mindennapi kenyere — szolgálatában.”

Kodolányi idáig marxista fogalmakat használ. Sajnos, a továbbiakban a freudi pszichológia legzavarosabb terminus technikáját, a koprofágiát alkalmazza a „nyugat-európai kultúra”, vagyis a kapitalizmus bírálataánál:

„A pszichológiából ismerjük a koprofilia és a pénz közötti kapcsolat okait. Mindez megfelelhet az angolszásznak és a germánnak, de semmiesetre sem felel meg a magyarnak s még egynéhány népnek, amely ilyen gazdasági rendet soha az életben meg nem alkotott volna. Mindenekelőtt fel kell tehát ismerni a magyarság jellemének, telkiségeinek legjobban megfelelő életformákat s azokat kell átültetni a gyakorlatba minden eszközzel s minden módon, bárhogy abajgassanak is a »nyugati kultúra« nevében azok, akiknek ez a kultúra csak a komplikált kamatszertési lehetőségeket jelenti.”

A magyar falu ideális gazdasági rendje Kodolányi szerint a kis- és középbirtokra kell épüljön. Élesen kikel a kartellek és más „nemzetkizsákmányolási szervezetek” ellen s a belterjes, mezőgazdaságunkra felépülő ipar létrehozását javasolja, majd az intelligencia és a nép közötti szakadékról, ennek eltüntetése feltételeiről szól:

„Itt az intelligencia úgy él, mint valami gyarmaton. *Ahelyett, hogy megértené és abszorbeálná a nép kultúráját és érzelmi világát, mint idegen áll vele szemben s még jó, ha elkülönödik tőle, mert így legalább nem öli meg.* [. . .] Ha én kultuszminiszter lennék, [. . .] megkövetelném, hogy az egyetemre felkerülő minden férfi vagy nő legalább egy évet töltsön a nép között, mint néptanító vagy mezei munkás, mint gyárimunkás, mint népdalgyűjtő stb. Így a népi gondolkozás és érzéselemeket évről évre jobban felszívna az intelligencia s tisztában lenne azzal, hogy mi kell az ország lakosainak.”

⁷ I. h. 3—4.

Kodolányi végkövetkeztetése: „*Ki a faluba, ez az új Magyarország jelszava. És ki a munkások közé. Ki a nép közé. Táruljanak fel előttünk a sebek, de táruljanak fel a magyar falu mérhetetlen szépségei és értékei is. A magyar nép bajait csak ugyanannak a magyar népnek a temperamentumán, jellemén és érzésvilágán keresztül lehet meggyógyítani.*”⁸ [A szerző kiemelései.]

Hasonló gondolatmenete van Fábíán Dániel írásának is (*Középosztályunk és a parasztság*). Szerinte az 1867-es kiegyezés után kialakuló magyar középosztály nem tudta átvenni a nemesség korábbi funkcióit. A paraszti származású értelmiségi réteg csak a pusztulás vagy a beolvadás között választhatott.

„A parasztságból kivált intellektuelek ma is egy borzasztó[,] ösztönösen és tudatosan összetartó falanksszal állnak szemben, amilyennel szemben a friss középosztályi erők sohasem álltak. Van egy hatalmas csöndes numerusz klauzusz, mely éppen ezeket a paraszti erőket sújtja és lehetetlenné teszi számukra a tisztán protekcionizmusban kiépített társadalmi életben az érvényesülést.”

Fábíán jól látja a problémát, de a megoldást faji alapon keresi: „Ki kell építeni a paraszt eredetű, lélekben tisztán parasztnak megmaradt középosztály ideologikus, ösztönös és érdek-szolidaritását. Nem egyesületi mozgalomra, hanem olyan öntudatos és öntudatlan vérbe és húsba plántált szabadkőművességre gondolok, mely úgy tudná saját paraszti erőit megvédeni és gazdagítani, mint teszi ezt a történelem folyamán önmagával szemben a zsidóság. A paraszt középosztálynak nem az asszimiláció, hanem a paraszt lélek egy magasabbrendű, öntudatos kiélése lehet a feladata. Meg kell mentenünk a parasztlélekből mindazt továbbra is, ami nagy gazdagodást jelent a faji erőnknek és faji kultúránknak.”

A faji formula mögött lényegében a helyes megoldást keresi:

„A régi kálvinista kollégiumok nagy alapítványaikkal és az egyházi vezetők komoly törődésével minden igyekezetével rajta voltak, hogy ahol csak egy tehetséges parasztfiú van, ezt megmentsek. Vajon tudják-e folytatni ezek az intézmények ezt az eléggé meg nem dicsérhető, igazán kultúrfőlényi munkát? A háború tönkretette alapítványaikat és a kultúrfőlény kormánya nem tudom, vajon mennyiben tette lehetővé, hogy ez a munka kibővíljön és hatalmas kereteket öltjön?”⁹

(A paraszti származású értelmiségi réteg megteremtése érdekében alakul majd meg 1939 szeptemberében a Parasztfőiskolások Közössége s az ebből kinövő népi kollégiumi mozgalom!)

A röpiratban, melyről már az egykorú kritika — Szász Zoltán — megállapította: „Kollektív munka ez, az egyik cikk kiegészíti a másikat, bizonyos vezető elvek mindannyiban visszatérnek . . .”;¹⁰ Rados K. Béla írása Makkai Jánoséhoz kapcsolható. Csak egy bekezdését idézzük:

„Ma már tudjuk, hogy az ifjúság nem jelent lázadást, hanem *fegyelmezett* előretörést. Nem fogjuk szétrombolni közösségi életünk formáit, intézményeit, hanem a szárazzá lett üres sejtfalakat az új protoplazmával töltjük meg, mint Olaszországban, hogy újra ruganyosak és termők legyenek. Nem rombolni a hazát, hanem elfoglalni, mondja Mussolini.”¹¹ [A szerző kiemelése.]

⁸ I. h. 22—26.

⁹ I. h. 33—37.

¹⁰ Szász Zoltán: „*Ifjú szívekben élek*” Nyugat, 1928. aug. 16. 226.

¹¹ Rados K. Béla: *Ady víziós világa és az ifjúság helyzete a valóságban*. Ifjú szívekben élek, 53.

Ez bizony fasiszta program; nem véletlen, hogy néhány hónap múlva Balogh Edgár óva inti Budapestre küldött sarlós munkatársát, Csáder Lászlót a Rados K. Bélával való eszmei kapcsolattól: „(Bartha Társaság tagja, vigyázz!!! magyar fasiszta!!!! Spenglerista!!!!)”¹² És az sem véletlen, hogy Rados K. Béla, idézett passzusa folytatásában, elhatárolja magát Dózsa Györgytől s helyette Koppányra esküszik: „De az államot csak az ifjúság fogja tudni meghódítani, mely az államot *önmagában hordja*. Vad kurucok, csak — Koppányok, csak — Dózsák sohasem. Az állam lényege: Forma. Fegyelem...” Maga is látja, hogy ideáihoz Adyban nem találhat igazolást: „... Ady gyűlölte a formát, az egész formás valóságot és rátiport. Ebben mi különbözünk tőle és ezt becsületesen bevalljuk.”¹³

A kötet többi tanulmánya közül Féja Gézáé(!), Simándy Pálé és ifj. Könyves Tóth Kálmáné kevés eredetiséget mutat. A szerkesztők bemutatják Makkai Sándor híres Ady-könyvének (*Magyar fa sorsa*) befejező részét is. Juhász Gyula először itt közölt Ady-tézisei közül — *Jegyzetek Ady nyelvéről* — az utolsó Móricz Zsigmond állásfoglalásához kapcsolódik:

„Mordályégető kedvében tudott kegyetlenül sebző szavakat találni kortársaira és ellenségeire. Talán ezeknek a szavaknak mérge dolgozik még most is, a halála után azoknak a nyilatkozatoknak fenekén, amelyeket különféle tekintélyek és potentátok időnkint, minden ok és cél nélkül tesznek róla. Az agg rozmárok nem felejtenek.”¹⁴

Három művészetelméleti tanulmányt is közöl a röpirat: Kodály Zoltán *Népzene* című írása először 1927. március 17-i Magyar Dalestjének műsorfüzetében jelent meg.¹⁵ Kodály, aki az erdélyi főiskolások folyóiratában, a *Híd*ban csak a minap magyarázta meg, hogy „*Mit akarok a régi székely dalokkal?*”,¹⁶ e rövid írásában hitet tesz a székely népballadák zenéje mellett. Saját útkeresése tanulságaira is figyelmeztet:

„Budapestről Párisba rövidebb volt az út, mint Kászonyfaluba. Ma még inkább az. Én is előbb jutottam el Párisba, mint Kászonyba. De még elég jókor megtudtam, hogy itt is van annyi keresnivalónk, mint ott. [...] Nem helyes, hogy a magyar városlakónak a falusi magyar csaknem olyan egzotikum, mint a néger. Nem elég autón átrobogni a falun. Be kell lépni a kapun, körülnézni a házakban: ott is emberek laknak. Sokszor égbekiáltó testi-lelki nyomorúságban (erről is mi tehetünk) és mégis mennyit tanulhatunk tőlük.

Még zenét is. Sőt: a mi zenénket, amiből a mienk lehet és lennie kell, ha nem akarunk idegenek szellemi rabszolgái lenni, — csakis tőlük tanulhatjuk.”¹⁷

(A röpirat mintegy illusztrációként közli Kodály Zoltán *Tőlem a nap* (Székely keserves) című népdalfeldolgozását.)

A „Ki a faluba”-gondolata, mellyel már Kodolányi Jánosnál is találkoztunk, visszhangzik Szokolay Béla tanulmányában is — *Magyar művészet* —; gyakorlati tanácsokkal:

¹² *Levelek Csáder Lászlóhoz*. Balogh Edgár kézírásával írt levelek Csáder Lászlónak [Pozsony, 1929. április]. Irodalmi Szemle (Bratislava), 1978. június. 554.

¹³ RADOS K. Béla: I. m. 54.

¹⁴ I. h. 50. l. L. még JUHÁSZ Gyula *Összes művei* 8. Prózai írások 1927—1936. Sajtó alá rend. ILIA Mihály. Bp. 1971. 238.

¹⁵ KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés*. Szerk. BÓNIS Ferenc. I. köt. Bp. 1964. 341.

¹⁶ *Híd*, 1927. április, 37. L. még: *Visszatekintés*. I. köt. 29—30.

¹⁷ *Ifjú szívekben élek*, 55. L. még: *Visszatekintés*. I. köt. 31—32. KODÁLY Zoltán idézett első mondatát csaknem szó szerint átvesszik a *Ki a faluba* írói. L. erről SZABOLCSI Miklós jegyzetét (JÓZSEF Attila *Összes művei*, III. Bp. 1958. 424.) és TASI József: *Kodály Zoltán és József Attila kapcsolatáról*. Népszabadság, 1979. augusztus 19. 14.

„A szükséges érintkezés első lépéseit jelenthetné az erdélyi régi kollégiumok és gimnáziumok vándordíák-szokásának felújítása. *Két-három diákból összeállított csoportok nyáronként gyalogszerrel bejárhatnák a tiszta magyar vidéket. Útközben gyűjthetnének népdalokat, népművészeti motívumokat, helyi mondákat, meséket, leírhatnák a népszokásokat stb. és a parasztsággal való közvetlen és elfogulatlan érintkezésben maguk is erősödnének, magyarságuk gyökeret kapna, megtermékenyülne.*”¹⁸ [A szerző kiemelése.]

Rudnay Gyula, aki az elsők között kísérletezett a Kodály—Bartók irányzat képzőművészeti adaptálásával, az 1927-es Móricz Zsigmond ünnepen már előadást tartott *A magyar népköltészet hatása a képzőművészetre* címen.¹⁹ A röpiratban közölt írása — *Egy pár szó a művészi lélekről a magyar művészettel kapcsolatosan* — hasonló témát feszeget:

„A magyar művészet fejlődésének legelső feltétele saját fajtánk szeretete. Minden idők minden nagy művésze, az abszolút művészi szabadság érzete mellett, saját nemzetének volt kifejező lelke.”²⁰

A röpirat szerkesztői néhány költeménnyel is dokumentálják állásfoglalásukat. Természetesen Ady-centrikusak; a költő hat versét közlik: *Ifjú szívekben élek, Elhanyagolt véres szívünk, Küldöm a frigy ládát, A paraszt nyár, Én fiatal maradok, Álmodik a nyomor*. A válogatás egyensúlykereséséről tanúskodik, a paraszt-versek mellett a proletár-elkötelezettségű Adyt is bemutatja. Hasonló megfontolásból kerülhetett a kötetbe Simon Andor *Este a gyártelepen* című költeménye, amelyben a költő az elnémult gyár képe után programot ad:

Most azonban mindannyiunknak
harcolni kell!
harcolni
a nagy kertvárosokért,
ahol majd nyugodalmas házak mosolyognak.²¹

Közlik még Erdélyi József szegénylegény-versét — *Dal a Bakony alján* —, majd Győry Dezső programadó *Új arcú magyarokját* és Szabó Dezső által nagyra tartott költeményét. Nem véletlenül. A bontakozó népi irányzat minden reményét és útkeresését tükrözi a szlovenszkói költő:

A magyar falu

Minden reményünk a falu s a parasztnak keresztelt
különös emberek: a gazdák, házanépük s a földtúró munkások,
napfogta arcuk jelenti az erőt sápadt szíveinkben
és szízi lelkük naiv úrisága annyit tesz: nemzeti lélek,
és uraink nótáikkal mulatnak s művészetüket dicsérik igaznak.

S mi is néhányan, akik küldetettnek valljuk rajunkat,
s a népünk erejét, különös lelkét áldozva csodáljuk,
szavaink és hiteink gyökerét beléeresztjük a falusi rögbe:
viruljon jól felszívott életük.

¹⁸ I. h. 45—46.

¹⁹ Erről hírt ad *A magyar ifjúság Móricz Zsigmond ünnepé 25 éves írói jubileuma alkalmából* [Bp.] 1927. május 21. c. est műsorfüzete (2.1.).

²⁰ *Ifjú szívekben élek*, 49.

²¹ I. h. 27. A vers megjelent SIMON Andor *Álomföld* c. kötetében is. Bp. 1927. 41.

S szeretjük a magvető széles mozdulatban
a magunk meddő finomult próbáit,

szeretjük az arató önző habzsolásban
a mi megfáradt gyöngé jussainkat,

s az ő vad méltóságos kemény tempóikban
álmodjuk úrnak s erősnek magunkat.

Így van. És titok mégis a falu és titok a paraszt és a nép,
nem fogjuk fel, akár az Istent
s mégis akadnak vezéri pásztorbotos elmék,
akik bűdösnek bélyegzik meg őket s viharzó markukat.

Én gyűlölöm a hazudókat, magyarkodókat, s a népet
úgy szeretem, ahogy nem értem: mint az asszonyt vagy mint az Istent
ahogy van, úgy van és csak érzem, hogy benne támad új erőre
a mi megesúfolt, úrrázüllött
természetünk és rendelésünk,
és nem félek kimondani, hogy mi nem értjük a parasztot
de úgy emeljük álmainkban, mint Magdaléna Krisztusunkat.²²

2. A röpirat visszhangja

Az Ady-röpirat körül nagy vita keletkezett a korabeli sajtóban. Nem számítva az *Előörs* egyetértő, csupán a szerzők nevét felsoroló híradását,²³ a legtöbb kritikus Makkai János, Rados K. Béla, Kodolányi János és Fábrián Dániel faji kitételeit bírálta. Meglepő, hogy Rados K. Béla fasiszta alapállású, Mussolinist példaként felhozó tanulmánya éppen a kolozsvári *Pásztorút* kritikusanak, Sebesi Dezsőnek tetszését vívta ki.²⁴ Sebesi természetesen Makkai Jánost is helyeslőleg idézi. Egyetértőleg ismerteti Makkai János írását Kertész Dániel (!) is, akit az Ady-ünnepség egyik szervezőjeként ismertünk meg. A Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség közlönyében előbb figyelmezteti azokat,

„... akik faj és keresztyénség harcáról beszélnek, lássák be, hogy itt két olyan erőről van szó, amely nem ellentétes, hanem párhuzamos irányban mozog”; majd üdvözlí a közelesnek vélt hatalomátvétel gondolatát: „Az Ifjú Magyarország a mai magyar ifjúság állameszménye. [...] Nemigen volt még kor a magyar történelemben, amikor a fiatalság ennyire felkészült volna államépítő munkájára. Keresztül ment már a lázas állapoton, a szép mondatok és szavak fellángoló hatásán, túl van az első csalódás árán és tervszerűen építi jövő életének épületét.”²⁵

Az „ál-renaissance után az igazi újjászületést” üdvözlí a röpiratban Kemény Gábor, a *Századunk* kritikusa. „A hitvallomás őszintesége — írja — minden vitán felül áll. Minden szó súlyán, színén érzi az ember, hogy az az ezer ifjú, aki az Ady-ünnepet megrendezte, csakugyan új, ifjú Magyarországot akar, csakugyan a magyar erők teljes kibontakozását akarja; csakugyan új, szép, egyéni, ízes, európai magyar kultúrát akar.” Helyeslőleg idézi Móricz Zsigmond szavait a Kisfaludy Társaság öregurairól, Szabó Dezső írásából azt a passzust,

²² I. h. 48. L. még: GYÖRNY Dezső: *Újarcú magyarok*. Berlin, 1927. 21. és Híd, 1928 márc.—ápr. 174.

²³ *A magyar ifjúság Ady sírja körül*. Előörs, 1928. május 27. 3—4.

²⁴ SEBESI Dezső: *A budapesti ifjúság Ady-ünnepélye*. Pásztorút (Cluj-Kolozsvár), 1928. június 17. 285.

²⁵ KERTÉSZ Dániel: *Ifjú Magyarország*. Diákvilág, 1928. okt. 10.

mely a múlt reális értékeinek megőrzéséért emel szót, Juhász Gyulának Ady nyelvéről tett megállapításait és Makkai János híradását az ezer diák összeadott fillérjeiről.

Kemény Gábornak azonban bíráló szavai is vannak a röpirat szerzőiről, akik „A tények megállapításában jó úton járnak, de helytelen, illogikus taktikával a legjobb célt is veszélyeztetik. Ha többet magyaráznak ki Adyból, mint amennyi benne volt, akkor azt a kevesebbet sem érik el, amely a valóságban többet jelent.” Elutasítja Makkai Jánosék „külön faji demokráciát” követelő tételeit: „Ha Magyarországon demokráciát akarunk teremteni, ennek az alfája és az omegája az, hogy ne osztályozzuk a polgárokat.” Végül Rados K. Béla Mussolini-rajongásától is elhatárolja magát: „Akarjanak az ifjú magyarok egész demokráciát és megszabadulnak aggodalmaiktól [. . .] hogy a szabadverseny, demokráciát nem nekünk való találmány, hogy a racionálási módszerek idegen gazdasági rend következménye, valamint attól a tévedéstől is, hogy az ifjú olaszok demokráciát teremtettek és szimbolizálnak.”²⁶

A polémia jegyében született Komlós Aladár vitacikke — *Fajvédő volt-e Ady Endre?* —, melynek ugyancsak a *Századunk* adott helyet. Idézi Makkai Jánost — „Azt tanultuk Adytól, hogy Magyarország a magyaroké és a magyar faj hegemoniáját kell diadalra vinni benne.” —, majd így kommentálja:

„Ezt tanulta Ady Endrétől? Én annyira mást tanultam s velem együtt egy egész nemzedék, melynek fiatal lelkében a »Halottak élén« költője egy életre szóló forró bélyeget sűtött valaha, hogy azt kell hinnem: *Makkai János az eredeti tankönyv helyett többet forgatott valami gyanús kompendiumot.* Én sejtem is a »puskát«, amely Makkait félrevezette és ezt az egész újkeletű Ady-hamisítást megindította: *Szabó Dezső ennek a szerzője.*” [Kiemelés: T. J.]

Ady Endre a Jászi Oszkár-féle liberális nemzetiségi politikát tartotta a nemzetiségi kérdés egyetlen megoldási módjának s a Galilei-kör híve volt; a nacionalizmust elvetve patriotának vallotta magát — folytatja Komlós Aladár. Rendkívül érdekes, amit Ady antiszemitizmusáról ír. [A röpiratban s később az Új Magyar Földben is előszeretettel idézik Ady Endre *Én fiatal maradok* című versét: „. . . Asszony leköphet csúfolódva, | ügyes zsidó röhöghet nagyot . . .” stb.]

„Igen, — mondja Komlós Aladár — könnyen lehet, hogy Adyban felgyulladt olykor a fajgyűlölet (a sváb-, a zsidó- és a »gács«-gyűlölet) sárga lángja. Hogyne villant volna fel! Az a tudat alatti én, mely bennünk lakik, néha még rosszabb indulatokat is felvet tudatunk színére. De Ady elítélte, megvetette és leküzdötte magában a fajgyűlölet rezzenéseit! Valóban van tehát némi közösség közte és a fajvédők között: ám ezek oltárra emelik az alantas érzést, melyet a költő utalattal távolított el magától! [. . .] Ady egyéni módon viszi tovább s olvasszja össze fiatalságának különböző tendenciáit: egy faji kiindulás s a nemzeten át az általános emberiig elérkező szocializmus keretében.”

Ady nemzet-fogalmának illusztrálására idézi a *A tavalyi cselédekhez* következő sorait:

Kirabolt szegény kis magyar,
Kitárul a felé karom,
Kit magyarrá tett értelem,
Parancs, sors, szándék, alkalom.

²⁶ [KEMÉNY GÁBOR] ny.: *Ifjú szívekben élek.* A magyar fiatalság hitvallása Ady Endre költészetének tanulságai mellett. *Századunk*, 1928. október. 503—505.

Vitacikkét így fejezi be:

„... óvást kell emelni ellene, hogy Ady költészetének nedveiből gyilkos mérget kotyvaszanak; s ha újabban akadnak fajvédők, akik egyik kezükben a »Vér és arany«-t, másik kezükben a gumi botot tartják, akkor figyelmeztetnünk kell őket, hogy ez a kettő nem való egy ember kezébe, s ha a gumibothoz mindenáron ragaszkodnak, tegyék le legalább a »Vér és arany«-t.”²⁷

A *Nyugatban* Szász Zoltán polemizál a röpirattal. Bírája Makkai János többször is idézett tételét („Azt tanultuk, hogy Magyarország a magyaroké . . .” stb.), Szabó Dezső demokrácia-konceptióját, mely „a magyar fajnak, a magyar magyaroknak” kívánja az ország vezetését biztosítani; parasztfogást emleget a cikkírók parasztra-esküvését kritizálva, Győry Dezső bemutatott verséről kijelenti, hogy „lelkesen kicsengeti azt az akkordot, melyben a fűzet sajátos paraszt-kultusza tartva van”, de ironikusan kipellengézezi Fábián Dániel tanulmányának hasonló állításait; elsősorban a parasztság számára mintegy szervezetként javasolt „öntudatos és öntudatlan, vérbe és húsba plántált szabadkőművesség” tételét és a „magyar faji religió”-ért való hadakozását.

Bírája Kodolányi Jánosnál a kapitalizmus és a koprofilia közti párhuzamot s azt, hogy a legnagyobb kultúrnemzetnek az oroszot tartja, feltehetőleg „. . . a háború utáni csupán nagy méretű, de egyáltalán nem nagyszerű forradalmi kísérlet szuggesztiójából.” Kodolányi szerinte téved a széles távlatú világ-problémák megítélésénél, de „. . . helyes igen sok olyan megállapítása, melyek a mai magyar társadalmi viszonyokra s főleg a falu és a parasztság helyzetére vonatkoznak.” Üdvözli azt az elképzelését, hogy „. . . az intelligenciának volna feladata a nép közé menni s felkutatni ennek bajait és sajátos szükségleteit s megismerni életformáit és gondolkodásmódját”; egyben e koncepció megvalósítóinak elődeiként hivatkozik a régi radikális polgári párt falupolitikusaira.

Végül kijelenti: „. . . van ezekben a kis cikkekben tehetség, tanultság s főleg segítőkészség a néppel szemben. Baj, hogy mindezt, mint a tengervíz egy meg-lékelődött hajó rakományát, át- meg átjárja az ellenforradalom mérge.”²⁸

Szász Zoltánnal azonnal vitába száll az egyik megbírált szerző, Fábián Dániel az *Előörs* hasábjain. Terjedelmes, két részes válaszában visszautasítja Szász Zoltán „fövényes vállveregetés”-ét és hadakozik a faji koncepció védelmében. Nem véletlenül választotta polémiája fórumául az *Előörsöt*: „Az ellenforradalom egyik legnagyobb személyisége, aki legnagyobb horizonttal képviselte az antiszemitizmust és a faji gondolatot, a demokráciát a faji gondolat fundamentumává tette és így áthidalta azt az ellentétet, mely forradalmi és ellenforradalmi ifjúság között volt.”²⁹ Bajcsy-Zsilinszky Endre, akire vonatkozik Fábián kijelentése, maga is hozzászól a vitához:

A Bartha Miklós Társaság egyik vezetője, „. . . Fábián Dániel, fiatal orvos, lapunk mai számában befejezi Szász Zoltánnak szóló válaszát s közben oly világosan, annyi helyes és egészséges intuícióval, kellő tudással és biztos ítéllettel mond bírálatot liberalizmus, szociálizmus, bolsevizmus fölött, közhelyektől és szólamoktól mentesen s olyan fokú

²⁷ Századunk, 1929. május—június, 308—312.

²⁸ Szász Zoltán: I. m. 225—239.

²⁹ FÁBIÁN Dániel: „Ifjú szívemben élek”. Válasz Szász Zoltánnak a *Nyugatban* megjelent cikkére. I. Előörs, 1928. szeptember 16. 14.

szellemi függetlenséggel állítja széles horizontba a magyarság problémáját, anélkül, hogy a mi ifjúságunk gyakori szektárius különcökéseibe és credetieskedésébe tévedne, hogy olvastán a nagyon beborult magyar szíveken is át kell derengjen valami a reménykedésből.”³⁰

Nézzük, miben reménykedhet az *Előrs* szerkesztője. Fábíán kijelenti: „A szocializmus elbukott” — értve ez alatt az első világháború utáni szociáldemokrata kormányok csödjét. Hasonlóan vélekedik a bolsevizmusról is: „Oroszországban a marxista kommunista állam helyett egy nyűgös és szerencsétlen államszociálista gazdasággal megkötött iparú hatalmas paraszttállam alakult ki.” [A szerző kiemelése.] Következtetése: „... ha a fejlődés vonala Délkelet-Közép-Európában és Kelet-Európában a parasztdemokráciák felé visz, ami kétségtelen, akkor tényleg feleslegessé vált a szocializmus.” Cikke befejezésében megismétli a középosztály vezetőszerepéről kialakított tételét:

„Ha már mi egy nagyvonalú társadalmi evolúció kivitelére a parasztot ismerjük el, akkor a középosztály fejlődését, illetve megváltozását is abban az irányban szeretnénk, hogy minél előbb erősödjön meg ott a paraszti elem, alakuljon ki egy parasztközéposztály, amely briliáns doktrínájával, szervezőerejével természetes vezérkarát adja a parasztságnak, képviseli a legmagasabb formában a paraszttudatot és a parasztszolidaritást, mint paraszti törekvések erkölcsi posztulátumát.”³¹

Szász Zoltán bírálata terjedelemben egyharmadát teszi ki az Ady-röpiratnak, regisztrálja Gyóry Dezső a *Prágai Magyar Hírlapban Egy Nyugat-kritika alkalmából*. Örül a visszhangnak, bár megjegyzi: „... úgy éreztem, mintha egy egész más világból, egész más magyar lélekből jönnének ezek a hálásan fogadott, de nagyon sok furesza gondolatot kiváltó szavak.” Sajnálja, hogy „... postahiba miatt kimaradt a röpiratból a kisebbségi magyar fiatalság lelkéről írott tanulmányom; talán sok mindent megmagyarázott és megvilágított volna.” [L. e. dolgozat mellékletében.] Érdekes megállapításai vannak az Ady körül kibontakozó nemzedéki vitáról (Szász Zoltán is Ady kortársa volt !):

„Az a generáció, amelyik harcos lendülettel vívta meg nagy harcát, amelyik a haladás és fejlődés igéivel szállott szembe az előtte járó generációval, nagyrészt megállott Ady sírjánál és alig jutott tovább. S nekünk, az új fiatalságnak még megmaradt szemben a régi harcvonal és ugyancsak szemben ott vannak — részben — ők is, akkor, mikor mi egyenes folytatásnak tekintjük magunkat.”

Gyóry Dezső — Szombathy Viktor május 23-i tudósítása után — elsőként szól a röpirat szlovenszkói vonatkozásairól és Balogh Edgár szerkesztői munkájáról: „... Balogh Edgárnak a magyar fiatalság felkérésére jelentős szerep jutott a máris hódító útra induló munka előkészítésében s nem rajta múltott, hogy itt-ott a füzet tényleg nem százszázalékosan harmonikus.”

Szelíd polémiájából idézzük fel a következő szavakat is: „... hiszem, hogy ez az érdekes röpirat és értékes kritikája fölött egészséges hullámgyűrűkben még folytatódni fog a megvitatás és a tisztulás.”³²

³⁰ BAJCSY-ZSILINSZKY Endre: *A magyar harmincévesek*. Előrs, 1928. szeptember 30. 2. (E vezércikkben Bajcsy-Zsilinszky Endre tájékozódni próbál, de nem a legszerencsésebben. A Bartha Miklós Társaságról bíráló szavai is vannak, ám feltétel nélkül dicséri vitéz Endre László (!) gödöllői főszolgabíró, aki „... a legtisztább megtestesülése a háborútjárt nemzedék színejának.”)

³¹ FÁBIÁN Dániel: I. m. II. 1928. szeptember 30. 13—14.

³² GYÓRY Dezső: „Ifjú szívekben élék” — *Egy Nyugat-kritika alkalmából* —. Prágai Magyar Hírlap, 1928. szeptember 19. 4.

Szász Zoltánnak Kodolányi János is válaszolt, a 100%-ban. Kodolányi, aki- nek mintegy tíz éves baloldali korszaka még lényegében feltáratlan, anarchis- ta—kommunizmust, freudizmust és nacionalizmust ötvözött ekkori elméleti írásaiban, így e vitacikkben is. (Polémikus írása azért is érdekes, mert főbb tételei vissza-visszatérnek a Bartha Miklós Társaság előadásain és az Új Magyar Föld tanulmányaiban.) Kijelenti, hogy „... Magyarország most a forradalom előtti állapotban van. Nem a lezajlott, hanem az új forradalom előtti állapotban.” Szerinte Ady „a permanens forradalom szintetikusa”, Magyarország szintetikus ifjúsága pedig „... forradalmi ifjúság s ezért él Ady Endre »ifjú szíveiben«.”

Magyarországon jelenleg parasztdemokrácia van kialakulóban, a parasztkérdés ezért nem intézhető el „a radikális polgári párt falupolitikájával”, továbbá a népszokások ismertetésével. Európában hasonló, több helyen előrehaladottabb ez a folyamat s a parasztdemokrácián fel fog épülni a jövőendő Európai Egyesült Államok (!).

Kodolányi megvédi koprofilia elméletét és a rasszizmust is, melyet sajátosan értelmez:

„A magyar fajta (rassz), nem lévén hajlamos a kapitalista civilizáció befogadására, a szintén nem kapitalista civilizációban kialakuló szlávtság oldaláról nincs annyira fenyegetve, mint a nyugati kapitalista civilizációt kiépítő germánóság részéről. [...] A Habsburg-dinasztia megdőltevel sürgősen hozzá kell látnunk, hogy nemzeti vagy népi, ha úgy tetszik: rassz sajátosságainkat minél tökéletesebben kifejlesszük.” A fajták rokonságát „... azok szerint az ismérvek szerint állapítjuk meg, amelyek kollektív, tehát népi kultúrájában megállapíthatók. (Ezért állíthatom, hogy a szláv kultúra magasabbrendű, mint a germán.)” Ezt a tételét a továbbiakban úgy értelmezi, hogy „... a psziché rokonsága gyakran közeli rokonságot állapít meg ott, ahol a rasszok az antropológusok szerint különböznek s ez a rokonság az igazi.”³³ [A szerző kiemelése.]

A 100% szerkesztősége természetesen elhatárolta magát Kodolányi kijelentéseitől:

„Megállapítjuk, hogy ha igaza is van Szász Zoltánnal szemben (ami nem nagy kunszt) fejtegetései nem mutatják elméleteinek tisztázódását. Sőt kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy Kodolányi nemcsak nem pusztította ki magából az ellenforradalom gondolati csökevényeit (rassz-elmélet, németek értékelése), hanem a legújabb, nagypolgári, lipótvárosi bolondgombák tenyésztésére is adja magát. A kapitalista fejlődés összefüggését az análerotikával, Marx pótlását Freud által, Kodolányi jobban tenné, ha Szász Zoltánnak, a Nyugatnak, a Lipótvárosnak engedné át.”³⁴

A röpirat a 100%-ban a Kodolányi—Szász Zoltán polémiát megelőzően kommunista bírálatot is kapott a Vajda Sándor álnevet használó Lukács György tollából. Lukács abból indul ki, hogy „... Ady ma már nem lehet program, még a teljes Ady sem.” Szerinte a *Híd* körül csoportosuló írók nem is fogják át a teljes Adyt, eszmei egységüket hiba lenne túlbecsülni, „bár bizonyos törekvés a kérdések tisztázására, egységre jutásra kétségkívül megvan.” Ebből az egységből — helyesen látja — kilóg Móríc Zsigmond cikke és „majdnem ugyanúgy redukálja a tisztán művészire a kérdést Kodály Zoltán.”

³³ KODOLÁNYI János: „Ifjú szíveiben élek”. (Válasz Szász Zoltánnak) 100%, 1928. október. 38—41.

³⁴ Uo. 35.

Ehhez még — szerintünk túlozva — hozzáfűzi: „Mindkettő úgyszólván mint dísztag, mint régi idők még egyelőre tiszteletben tartott maradványa szerepel a fiatalok gyülekezetében.”

Ezután Lukács elmondja, miben látja a röpirat íróinak közös gondjait:

„Ez a probléma a magyar falu nyomorúságának kérdése összefüggésben a magyar intelligencia válságának kérdésével. *A cikkírók legnagyobb része világosan látja — és ez nagyon érdekes, — hogy ez a két kérdés voltaképpen egy kérdés: az intelligencia gyökértelensége elválaszthatatlanul összefüggésben van a dolgozó nép testéből, a dolgozó nép közösségéből való leszakadottságával.*” [Kiemelés: T. J.]

Idézi Kodolányi János és Fábíán Dániel erről szóló megállapításait, majd így folytatja:

„A kapcsolat hiányának megállapítása, a baj gyökereinek és orvosságának keresése kétségkívül Ady problémakörébe tartozik. De Ady, mint mondtuk, átfogóbban és mélyebben látta a problémát. Nemcsak a falu, hanem a város dolgozóit is látta és a maga hivatását, az intelligencia hivatását abban látta, hogy az összes dolgozók életével, harcával, felszabadulási útjával helyreállítsa a kapcsolatot. Az Ady-követők új csoportja — legalább egyelőre — a falura redukálja a problémát.”

Ehhez objektíven hozzáfűzi, hogy Makkai János zavaros követeléseket görgető tanulmányában az ipari munkásságról is szó esik.

Lukács György azt is kifogásolja, hogy „... Kodolányi, miután nagyon világosan megállapít egy csomó tényt [...], olyan romantikus utópiákban keresi a megoldást, hogy »az egyetemre felkerülő minden férfi vagy nő, egy évet töltsön a nép között, mint néptanító, mint mezeti munkás, mint gyári munkás, mint népdalgyűjtő stb.«.” Lukács természetesen a koprofilia-kapitalizmus párhuzamot is a romantikus utópiák közé sorolja.

Végül kijelenti, hogy a hibák ellenére érdekes és figyelemre méltó a röpirat.

„Mert jele annak, hogy a fiatal magyar intelligencia ismét keresi a maga útját és pedig a dolgozó nép millióival *együttes, közös útját* keresi. Ma — bár ez a röpirat bizonyára [az] egyik legönállóbb és leggondolkodóbb réteg hangulatát fejezi ki — nem vetette le még magáról az ellenforradalmi évek tojáshejait; még nemcsak hogy nem haladta meg Adyt, hanem még el sem érte. De ismét keres.”³⁵ [A szerző kiemelései.]

A haladás és reakció közötti válaszúton álló ifjúság útkeresését üdvözli Lukács a röpiratban.

3. A röpirat hatása

„Az Ady-kérdés teljesen irodalmon kívüli területre tolódása jellemző az ifjúság állásfoglalására is. A költő neve zászló lett, mely alatt fiatal csapatok menetelnek oly cél felé, melyeket ő még nem látott, szívükben hordozzák, mint megnőtt mitologikus szimbólumot, sorsuk pecsétjét és csillagát, fiatalok, akik jóratanítójuknak, jövőre való útmutatójuknak merik vallani Adyt, anélkül, hogy testi életét, életlázát példaadónak tartanák. Az Ady-probléma itt a politikai gyűlölködés csebréből a fanatizmus vedrébe esett”.³⁶

³⁵ [Lukács György] Vajda Sándor: *Ady mint program*. 100%, 1928. június. 321. 324. Lukács György szerzőségét bizonyítja Lackó Miklós: *A 100%. Ideológia, kultúra, irodalom* — Adalékok Lukács György publicisztikai működéséhez az 1920-as évek második felében. Századok, 1979/1. sz. 82—83.

³⁶ KERESZTURY Dezső: *Irodalmi életünk feszültségei*. Magyar Szemle, 1930. április. 338.

E tárgyilagos megállapítást Keresztury Dezsőtől idéztük, a *Magyar Szemle* 1930. áprilisi számából. Lássunk néhányat az Ady neve alatt menetelő csapatokból. Időben legelső volt a Bartha Miklós Társaság — az 1928 májusában megszűnt *Híd* fiataljai is itt tevékenykedtek. Hasonló célokért menetel a csehszlovákiai *Sarló*, amely — vezetőjének 1937-ben tett megállapítását idézzük — „Szinte a budapesti Ady-ünnepély folytatásaként alakult meg három hónappal rá Gömörben . . .”³⁷ Létrehozója és spiritus rectora az a Balogh Edgár volt, aki az Ady-ünnepség és röpirat kapcsán — Szabó Dezső szavai szerint — „. . . olyan szervező intelligenciát és munkaerőt mutatott, hogy nagy szeretettel kérem őt és hasonlóit: tartsanak ki híven munkájukban az új magyarság megépítésére.” Szabó Dezső saját szerepéről is megemlékezik: „. . . az El-sodort-falu megjelenésétől eltelt kilenc év küzdelmei nem voltak hiában. Nő a vetés, az új magyar vetés.”³⁸ [Kiemelés: T. J.]

A sarlósok, akik az 1928 augusztusának első felében rendezett gombaszögi táborozáson cserélték fel a prágai Szent György Kör lilimos lobogóját a magyar paraszti erőt szimbolizáló sarlós zászlóval,³⁹ a táborozás alkalmából röpiratot adtak ki. A röpirat címét Szabó Dezső idézett hetedik *Tavaszi levele* sugallta. A *Vetés* első számában az Ady-röpirat hatását tükröző sorokat olvashatunk: „Megújhodott az olasz, a török és az orosz nép, csak a magyar ténfereg még sorsproblémájának ígéretes megoldása, nemzeti újjászületésének ideálja nélkül.”⁴⁰ A második szám közli Peéry Rezső gondolatait magáról az antológiáról, illetve annak gombaszögi interpretálásáról:

„A magyar fiatalság egészségesebbik, haladóbb rétege nem párt-, rész-, személyi érdekességű Adyt, hanem költészetének tanulságai mellett állásfoglaló hitvallásában (Ifjú szívekben élek) a teljes Adyt akarja. A csehszlovákiai főiskolások közös gombaszögi konferenciájának Ady-táborítúze is azt dokumentálja, hogy fiatalságunk számára Ady az út a sallangok és frázisok, tirádák és banalitások nélküli, tisztult, gyökeréhez hajló magyarság, európai perspektívájú kultúra, *talajból kiépített magyar szocializmus*: az egyetlen igaz jövő felé.”⁴¹ [Kiemelés: T. J.]

Az idézett sorokból nyilvánvalóan kiderül, hogy a sarlósok ekkor még elfogadták Szabó Dezső — ugyancsak a *Vetés*ben közölt — üzenetét: „Hinni kell bennem, hinni teljesen. Az én személyem nem fontos, bennem a magyar életakarát beszél.”⁴² (Szabó Dezső az Ady-ünnepség előestéjén — 1928. május 28-án — levelet intézett *Csehszlovákia magyar ifjúságához* A Mi Lapunk hasábjain. A levélben, melynek tételei az Ady-röpiratban adott programját variálják, többek között ezt a felhívást olvassuk: „Merüljetez vissza a magyar faluba, mint egy megtisztító, erőt adó ősi forrásba, hogy új értelmű igék fakadjanak a magyar ajkakon.”⁴³

³⁷ BALOGH Edgár: *Buzdító sorok Prágába*. Levél a Petőfi Sándor Körnek. Magyar Nap (Moravska Ostrava-Priz), 1937. március 4. 3.

³⁸ SZABÓ Dezső: *Tavaszi levelek*. Hetedik levél. *Csírázik a jövő*. Előörs, 1928. július 15. 13. Vö. KESSLER—BALOGH Edgár: *A fellendülő magyar új nemzedék útja a falu felé*. Prágai Magyar Hírlap, 1928. június 1. 6.

³⁹ [KESSLER—BALOGH Edgár] kb.: *Gombaszög*. A Mi Lapunk (Lučenec—Losonc), 1928. október. 167.

⁴⁰ *Vitauilések a gombaszögi táborban*. *Vetés*, 1928. augusztus (Rozsnyó) [4.] A sarlósok MORVAY Gyula: *Az új orosz paraszt* c. előadását vitatták meg. *Az előadást közli a Vetés* [2]. száma 12.

⁴¹ PEÉRY Rezső: *Ifjú szívekben élek*. *Vetés*, 1928. szeptember (Bratislava—Pozsony) 10.

⁴² Szabó Dezső levele a szlovenszkói magyar fiatalsághoz. *Vetés*, 1928. augusztus. [3.]

⁴³ A Mi Lapunk (Lučenec—Losonc), 1928. június. 110.

A Sarló azonban hamarosan túlhaladt Szabó Dezső eszméin. Rados K. Béla Ady-röpiratban közölt írásánál hivatkoztunk Balogh Edgár 1929. február 27. után Csáder Lászlónak írt levelére. Most ismét idézzük néhány sorát:

„Munka: 1. *Kardosnál* azonnal megérdeklődni [. . .], megkapta-e levelemet és hogy vélekedik a regös-katé ügyében. Ui. általa kértem fel a Bartha M. T.-ot, hogy *adja ki* ezt a könyvet májusban. Persze: a terv nem Kardos ügye, ezért lehetőleg *Kodolányival* beszélj róla. Olyan könyv lenne, mint az Ady-röpirat tavaly. (Azóta persze sokat fejlődtem, és azt a könyvet nem engedném meg még egyszer s ugyanúgy magamnak!) A könyv tartalma megfelelné teljesen Kassák és a Munka intencióinak is.”⁴⁴ [Balogh Edgár kiemelései.]

A Bartha Miklós Társaság — melynek további történetével e tanulmány következő fejezeteiben foglalkozunk — nem tudta teljesen követni a Sarlót a munkásmozgalomhoz való közeledésében. Az 1929-re várt „regös-katé” csak egy éves késéssel, 1930 májusában jelent meg. A *Ki a faluba* című híres röpiratra gondolunk, melynek szerzői Fábián Dániel és József Attila. Nemcsak a röpirat, a benne tükröződő szellem is megkésett. Mintha megállt volna az idő Budapesten — és Hódmezővásárhelyen — s még mindig 1928-at mutatna a kalendárium! A „regös-katé” teljesen az Ady-röpirat és a *Vetés* első két számának szellemi hatásáról árulkodik. Idézzük néhány — jogos bírálatot kiváltó — sorát:

„A magyarországi szocializmus és fasizmus, demokratizmus és arisztokratizmus, liberalizmus és imperializmus mind-mind melegházi növények, nem a magyar lelki forma tartalmái, hanem maguk is formák, valóságatlan formai levezetések, *puszta dedukciók*, nem a magyar nép tapasztalatainak összefoglalásai. A leninizmus orosz, — ott meg is csinálták. A fasizmus olasz, — ott meg is csinálták. Az angol munkásdemokrácia angol, — ott meg is csinálták.” Folytathatnánk az idézetet egészen addig a kijelentésig, hogy „. . . *nemcsak a véralkat* [!] *adja a kultúra formáját, hanem a kultúra formája is idomítja a vérséget*. A lélek és a test egységét nézve nem vagyunk alpesi fajta, nem vagyunk kaukázusi fajta, hanem igenis *magyar fajról* kell szólanunk, amikor népünkről beszélünk.”⁴⁵ [A szerzők kiemelése.]

Balogh Edgárék már 1929 tavaszán sem ezt a „regös-katét” várták. 1930-ban, a „koszorú-botrány” és a szervezett munkásmozgalommal való kapcsolat létrejöttének évében jogosan határolták el magukat „a »*Ki a faluba féle szentimentális vacakok*«”-tól!⁴⁶ (1930 őszén a reakcióssá váló Bartha Miklós Társasággal szakító szerzőket is a munkásmozgalom soraiban találjuk. A szociáldemokrata Fábián Dániel és a kommunista József Attila így gyakorlatilag szintén „frontot vállal” a *Ki a faluba* ellen.)

* * *

⁴⁴ L. a 26. sz. jegyzetel.

⁴⁵ FÁBIÁN Dániel—JÓZSEF Attila: *Ki a faluba*. Hódmezővásárhely, 1930. (A Bartha Miklós Társaság Füzetei I.) 4—5. L. még: József Attila *Összes művei* III. Szerk. SZABOLCSI Miklós. Bp. 1958. 199—200.

⁴⁶ BALOGH Edgár—NAGYIDAI Ernőnek. Prága, p. b. 1930. nov. 22. In: NAGYIDAI Ernő: *A Sarló kapcsolata a haladó cseh és szlovák mozgalmakkal*. Irodalmi Szemle (Bratislava), 1978. június. 529. L. még: *Ez volt a Sarló*. Tanulmányok, emlékezőések, dokumentumok. Összeáll., bevez.: SÁNDOR László. Bp. 1978. 148.

Az *Ifjú szívekben élek* című röpirat és a kiadásával egy időben rendezett Ady-ünnepség új korszak, a népi írók mozgalmának nyitánya volt a magyar irodalomban. Jogosan hívta fel a figyelmet a magyar parasztság sorsára — melynek tanulmányozását 10 év múlva a falukutatók fogják megkezdeni —, de faji felhangjai a mozgalom később sajnos ugyancsak megvalósuló eltorzulásának veszélyeire is figyelmeztetnek.

*

*A hit légiója** (Ady-röpirat)

Írta: Győry Dezső

Ady Endrét ünnepeljük, de nem a múltba nézünk. Őneki áldozunk, de a magyar jövőt akarjuk. A sírnál nem megállni akarunk, de továbbkerülni.

Azok nevében, akik profétának s az eljövendő magyar megváltás Keresztelő Jánosának vallunk, akik szeretünk és értünk, azok nevében szólok most, Ady Endre. Nem rólad, de magunkról: ifjú szívekről, kikben örökre élsz. Ne csodálkozz: Te minket akartál, mikor magyar jövőt akartál. Füleid nyílnának meg új szavaink elé s add, hogy megtalálják minden magyar szív elrozsdált lakatját.

Más világ volt a Te világod és más a miénk. Más volt a Te magyarságod és más a miénk. Másképp küzdöttél Te és másképp kell küzdenünk nekünk. De egyet akarunk Veled: minél szélesebb, minél tökéletesebb, minél boldogítóbb magyar életet! A múlt és a jövő közt Te vagy a kapufa, amin az új magyarság ajtója kinyílt: s mi vagyunk a kilépő sereg, akik reggeli hittel, szenvedésekben megmosdatott bölcsességgel és a tisztánlátók dacával kilépünk a magyar jövő hallatlan udvarára és így kiáltunk: micsoda gazdag horizont, áldott légy, hogy kinyitottad a magyar kaput!

*

Magyar ifjúság, lássátok meg már végre az Ady-problémában a magyar problémát. Lássátok meg, hogy Ady Endrével kapcsolatosan két nagy borzasztóság fenyeget.

Az egyik az, hogy a magyar fiatalság, a magyar jövő megáll Adynál.

A másik az, hogy letagad s ha kilép, nem általad és rajtad keresztül lép át a küszöbön.

Ha a magyar jövő ott rekedne a sírnál, hogy mauzóleumot emelve Neki, ezzel elzárja a kitért kaput, épp úgy elvesztünk, mintha nem akarna kijönni a dohos szobákból, magyar tél után nem akarna új magyar tavaszt, vagy úgy jönne ki Őt és Őket megtagadva, mintha nem is lettek volna, mondván a balgákkal a nagy magyar kertben: Negyed század fáit ha kitépem lelkemből, akkor nem is voltak.

Igy is, úgy is csak a végzet fenyegetne: a magyar lélek utolsó erőfeszítéseit teszi benünk a Génusz, hogy megtalálja igazi arcát és új mozdulatait, amivel kiélheti életét a világ dicsőségére és a mi megváltásunkra. Ha akár egyik, akár másik szélsőség győz s megcsaljuk jövőnket, rettentő büntetésünk leszen: megöljük fajunk utolsó erőfeszítését s a láthatatlan magyar bölcsők betlehemiére kiadjuk a heródesi szentenciát! De nekünk már nem lesz Józsefünk és Isten-mentő szamarunk.

*

Három gléda magyarság áll most a sír körül.

Az egyik nem akar kijönni a dohos szobákból s gyűlöli a sírod. A másik körülünnepel s mint a végállomásnál, csökönnyösen irtózik mindentől, ami tovább folytatná a jövőt Te utánad is. De egyformán helyben lépést vezényelnek s nem hiszik a magyar jövőt. Szomorúan egyforma átkok és emberek. Egyik a régi doh, másik a keletkező.

* Az írógéppel írt tanulmány eredet címe: *Indul az új magyar*. Ezt a szerző áthúzta s fölé írta az új címet — *A hit légiója*. Győry Dezsőnek ilyen címen jelent már meg írása, a *Prágai Magyar Hírlap* 1928. március 4-i számában. (A cikk alcíme: *Megújítás a népben*. Győry Dezső már itt kijelenti: „A magyar lélek a népi őserő barázdáin akar újjászületni.” Példaképei között Móricz Zsigmondot és Szabó Dezsőt említi, — három hónappal az Ady-ünnepség előtt!) A helyenként hibás gépelésű szöveg javítása tőlünk, a betűpótlásokat []-lel jelöljük. T. J.

Átkok és dohok, de nem kellettetek egyitek sem! Mi újarcú magyarok vagyunk.

Mi vagyunk a harmadik gléda.

Mik vagyunk mi? A sereg, melyért századokon építették a házat, s most megimádkozva a szülelházban, ahol a Te küszöbödön nőtt fel, most maga is tovább akar építeni. Egyik keze benn volt a házban, a másik a Tiedet fogta. A kezed már elernyedtt s a szülelház romszerű keserűség. Egy megtépázott rom s a küszöbön egy sír, a tied, s új munkások csapata, mi magunk.

Felcseperedett erős sereg, építeni akarunk. Szeretjük mindazt a jót és szépet, ami[t] a ház jelentett és jelent, s szeretjük megnyitó kezéd, de a mi kezünk ma már nem halottakat akar szorongatni és romkövet morzsolni, de életet teremteni s szebb házat emelni! Egyik szemünk még sír, de a másik már a ragyogó horizontra szökik a jövőt keresve.

Ma még imádkozunk és ünnepelünk. Holnap már dolgozni fogunk. Nem tőlünk függ, hogy mit fogunk kezünkbe.

*

Kiáltások: Mit akartok?

Nyugodtan, erősen, hittel s meleg szemmel feleljük: dolgozni akarunk.

A véletek közt vergődő Géniusz bennünk már új gesztusait próbálja, hogy egy pompás harmóniába cselekedje mindazt, ami szép és érték volt bennünk a múltban és mindazt, ami örökkévalóság-keresgélés volt és még eddig sose boldog megtalálás.

A világ egyik legérdekesebb órájában, a legsodálatosabb nép legmegpróbáltabb korának fia adatott lennünk. Ha a gyümölcsfa sokat vergődik, késsel mennek neki: nagy sebeket ejtenek törzsén s megmetszik ágait. Rügyek vagyunk a megpróbált sebekből: az életet hirdetjük. Megnyerjük magunknak a megpróbáltatást jobb, termőbb jövőre. A Géniusz erősödik s beszél:

Új mentalitások gazdagító erő, legyetek emberek, az én embereim. Szeressétek az elnyomottakat, védjétek a gyengéket és szeressétek fajotok kibomló életét. Tegyetek úgy, ahogy akarjátok, hogy veletek is tegyenek. De legyetek ti minden testi és lelki kifosztás legerősebb ellenségei. Legyetek széles emberi szolidaritás, röghajló lélek, több szabadság, több jog s legbátrabb becsület. — És ahogy ti a kisebbségi sorsban ilyen lélekre tesztek szert, ezt a lelket plántáljátok szét az egész magyarságba. Ti Szlovenszkon, Erdélyben vagy a Vajdaságban, — az összmagyarság Európában: egyformán kisebbség vagytok. Új élet kell a magyarságnak: nagy lelki reneszánsz, amiben megfrissülve erőt kap európai missziója betöltéséhez s egy új nagy kultúrával gazdagítja a világ arcát. Higyjétek Isten[t], szeressétek a fajtát és akarjátok a jobb, emberibb életet.

Igy tanít a szenvedésben megfürdött Géniusz.

*

És mi érezzük szellemkezének mozdításait. Hiszünk a magyarság európai missziójában s akarjuk, hogy a magyarság ott üljön a világ legelső asztalánál.

S akarjuk azt a reneszánszot, melyben ez a Kelet és Nyugat közt, a fatalista tunyaság és a végtelen felé kirobbanások közt hányódó lélek megleli önmagát a harmóniában és a cselekvő munka egységében.

Látjuk a széles mezőkön dolgozó magyar milliókat, a magyar parasztot. Látjuk a fontos gyáarak mélyén a magyar munkásságot. Látjuk a jobb sorsra érdemes polgárokat, az iskolák szomjú seregeit és mindenkit és mindent. Mi mindet szeretjük és mindért tenni akarunk, hogy ők is közösen akarjanak, értünk s egy célunkért cselekedjenek. A világ minden áramlatának magyar folyamait mi az egész magyarság malmakerekére akarjuk vezetni, hogy minden ezt hajtsa. És mikor őket látjuk, lel[k]ünket ismerjük és szétnézünk a boldogabb világban, akkor hisszük azt, hogy egyszer nekünk is lehetnek olyan földjeink, mint a dán parasztoknak, kertjeink, mint a hollandoknak, tudósaink, mint a németeknek, technikánk, mint a jenkiknek, kereskedelmünk, mint az angoloknak, művészetünk, mint a franciáknak, fanatizmusunk, mint az olaszoknak és istenviselős szeretetünk, mint az oroszoknak, mert ilyen nép még nem élt ezen a földön, hogy mindenre teljen roppant gazdagsága, kiaknázatlan ereje.

A magyar Északi-sarktól a magyar Szaharáig minden temperamentum skálája él itt ebben a népben, csak szabaddá kell tenni nagy tömegeinek a kibontakozás lehetőségét és ki kell eresztetni a végtelen mezőkre a magyar jövő építő seregét. Dolgozni kell ezért, s ezért a seregért.

*

Bennünk már nem a gyűlölet és a szétválasztás beszél, de a szeretet és az összetartás. Új szenvedésünk és kisebbségi sorsunk megtanított arra, hogy ne azt gyűlöljük, ami a magyar[t] és a magyart szétválasztja, de azt szeressük, ami összekapcsolja: a közös múlt értékei, a teremtő hagyományok és a közös cél: emberi boldogságot ennek a drága fajnak. Az állameszme teljességén esett csorba csak jobban széttágította a Géniusz ölelését: a faji és népi összetartozáson csak erősített a geográfia: kicsiholta minden tüze-erejét a szenvedés szelével.

Mi vagyunk a feloldott faj első szabad mozdulata s építve akarjuk intézményesíteni a magyar megújulás minden alapfeltételét a magyar lelkekben. Ez a faj és nagyjai örökké azt akarták, amit mi. És ezt akarják ma is. És ez a fiatalság a szeretet és megértés nevével ajkán szeretetet és megértést akar az egész magyarságtól, tömegektől és vezetőktől. Hisz aki bennünket szeret, az a magyar élet örök folytatását, megnőtt értékeit: jövőt akaró heroizmusát, szerelmes boldogságát és hívő vágyát: önmagát szereti. Mi Isten parancsával jövünk s az ő akarata a mi akaratumk.

Igy áldozunk a sírnál s lépünk ki az ajtón a magyar élet tágas udvarára. Kinn egy egész világhorizont ragyog. Körülöttünk üszök, jaj, gyűlölség, hamu és szenvedés.

De megváltó akaratumkban Isten vezet lépteinket az eljövő megváltó győzelemre !

TASI, JÓZSEF

Un pamphlet sur Ady en 1928. contribution à l'histoire du mouvement des écrivains populistes

L'étude analyse le pamphlet sur Ady, rédigé en 1928, par Dénes Hajdu et Edgár Balogh, qui était la première anthologie du mouvement des écrivains populistes hongrois, son écho contemporain et son influence. Ce pamphlet qui a contenu entre autres les écrits de Zsigmond Móricz, Dezső Szabó, János Kodolányi, Dávid Fábíán et Zoltán Kodály, à provoqué une vive discussion. Parmi ses critiques et les participants de la polémique qui s'est évoluée, on trouve p. ex. Aladár Komlós, Endre Bajcsy-Zsilinszky et György Lukács qui à salué dans ce pamphlet la jeunesse se trouvant au carrefour du progrès et de la réaction. Dans la littérature hongroise, le pamphlet d'Ady était l'ouverture du mouvement des écrivains populistes, il à attiré l'attention au sort de la paysannerie hongroise, mais ses arrière-sons raciaux annonçaient déjà les déformations ultérieures du mouvement.